

Juhend algajale (õpilas)retsensendile

Katre Talviste

Millele retsensendina tähelepanu pöörata?

Uurimistöö tehakse alati reeglite järgi, mis kehtivad asutuses või olukorras, kus uurimistöö koostatakse. Sestap tuleb uurimistööd hinnates lähtuda kehtivast juhendist. Paljud põhimõtted on eri juhendites sarnased, kuid alati tuleb end olukorraga täpsemalt kurssi viia.

Kontroll-leht toob välja omadused, mis uurimistöid kõige olulisematel tasanditel võivad iseloomustada. Hindega „1” on tähistatud omadused, mis on headel ja väga headel uurimistöödel. Hindega „0” on tähistatud omadused, millega võib leppida. Hindega „-1” on tähistatud omadused, mida uurimistööl ei tohi olla.

Omaduste loend ei ole ammendav ja arvuline hindamine on tinglik. Uurimistöö on mahukas ja keerukas ülesanne, mis nõuab väga erinevate oskuste rakendamist ning tähelepanu pööramist väga paljudele asjadele korraga. Seepärast ei ole olemas uurimistööd, mida poleks üldse võimalik edasi arendada ja/või kritiseerida. Samuti ei tähenda see, kui uurimistöö juures ei küündi kõik väga heale tasemele, et uurimistöö oleks nõrk ja ebaõnnestunud. Kuid nii ise uurides kui ka retsenseerides tuleb väga range olla suurte põhimõteteliste eksimuste suhtes.

Kontroll-lehte kasutades tuleb seetõttu silmas pidada järgmist:

- mõtle tabeli teises veerus toodud omadused sisuliselt läbi ning otsusta, millised neist on tööl olemas;
- vaata, kas tööl on silmatorkavaid omadusi, mida hindamistabelid ei sisalda;
- otsusta, kas need omadused teevad uurimistöö arusaadavamaks ja nõuetekohasemaks või vastupidi;
- ära ole liiga karm uurimistöö suhtes, millel sinu arvates esineb palju omadusi hindega „0”;
- püüa just sellise töö puhul iseseisvalt edasi mõelda, mis on töö suurimad väärtused ning mis kõige enam häirib;
- too retsensioonis välja olulisim nii tugevuste kui ka nõrkuste kohta;
- muutu valvsaks, kui kas või üks kord tekib tarvidus kasutada hinnet „-1”;
- too kõik niisugust hinnangut nõudnud omadused retsensioonis välja;
- ära kõhkle neid omadusi selgesti laitmast;
- mõtle erilise hoolega läbi, kas tööl on siiski ka tugevaid külgi, ja too retsensioonis välja ka need;
- võid olla kindel, et tegemist on hea tööga, kui tekib sageli võimalus kasutada hinnet „1”;
- ära ole sellisel juhul tunnustusega kitsi;
- ole siiski seda nõudlikum, mida tugevam töö üldiselt on – katsu ka heale uurijale soovitada viise, kuidas veelgi edasi areneda (rohkematest „nullidest” „ühtedeni” jõuda).

Kuidas retsensiooni kirjutada?

Retsensiooni põhiülesanne on välja tuua uurimistöö tugevad ja nõrgad küljed. Nii võib retsensiooni ka üles ehitada ja selle osad kas või vastavalt pealkirjastada.

Retsensioon ise tuleks pealkirjastada nii, et oleks aru saada, mille kohta ta käib (nt „Retsensioon Kati Karu uurimistööle „Vihmavarju tarvitamise harjumused meie kooli õpilaste ja õpetajate seas”).

Retsenseeritava töö kohta tehtud tähelepanekuid sõnastades tuleks silmas pidada järgmist.

- Tasakaal positiivse ja negatiivse tagasiside vahel

Kui töö on väga hea, ei rõõmusta tõsist vaeva näinud autor üldsõnalise tagasiside üle, vaid soovib samuti teada, kuidas saaks veel paremini. Sellisel juhul tuleb pingutada selle nimel, et autorile midagi kasulikku soovitada.

Kui töö on igati tubli ja rahuldav, leidub alati asju, mida tunnustada, ja teisi, millele parandusi ja täiendusi soovitada. Mõttekas on tuua välja mõlemast kõige olulisemana tunduv.

Kui töö on nõrk ja põhimõttelisi eksimusi palju, tuleb pingutada selle nimel, et oleks autorile siiski öelda ka midagi julgustavat. Kas või üks asi on õnnestunud igas uurimistöös.

- Tasakaal olulise ja kõrvalise vahel

Alustada tuleb suurtest põhimõttelistest nõuetest (mida peegeldab ka kontroll-lehe tabel). Kui nende vastu on palju eksitud, pole mõtet näiteks trükivigadest, mõne üksiku joonise allkirjast, kuskil valesti arvatud protsendist vms enam eraldi juttu teha.

Kui nõudeid on hiilgavalt täidetud, võib rohkem ka üksikasjadesse süveneda.

Enamik töid ei esinda kumbagi äärmust, seega tuleb töö enese põhjal otsustada, mis on kõige häirivamad ja läbivamad probleemid ning mis on kõige suuremad õnnestumised. Kui trükivigu on näiteks pea igas sõnas, siis saab neistki läbiv probleem, või kui autori keelekasutus on iseäranis nauditav, maksab seda kiita.

- Ausus ja selgus

Tasakaal positiivse ja negatiivse vahel ei tähenda keerutamist. Kui mõne olulise nõude vastu on tõsiselt eksitud, tulebki selgesti öelda, et tegu on tõsise eksimusega. Just sellepärast ongi oluline leida ka tugevaid külgi, et millegi muu kohta saaks sama selgelt kiitust avaldada.

- Põhjendatus

Mida karmimat kriitikat on põhjust teha, seda paremini tuleb seda põhjendada. Kui on eksitud juhendi vastu, tuleb tuua välja nõue juhendist ja selgitada, kuidas on eksitud. Kui töös on arusaamatuid kohti, tuleb neid tsiteerida ja öelda, millest seal aru ei saa ja miks (kas näiteks keelekasutus on segane, esineb vastuolusid arvutustes, mõttekäik ei arvesta teadaolevaid fakte...).

- Lugupidamine ja taktitunne

Aus kriitika ei ole sama mis hoolimatus ja ebaviisakus. Seda tuleb arvestada nii retsensiooni koostades kui ka oma tööle saadud retsensioone lugedes. Kui retsensent põhjendatult arvab, et töö autor on milleski eksinud, tuleb talle tänulik olla, kui ta seda ütleb, mitte enda teada ei jäta, nii et uurija võiks igavesti samamoodi edasi eksida.

Ent retsensent peab arvestama, et ka paljude nõrkustega uurimistöös on enamasti nõudnud hulga vaeva. Seepärast peab ta nõrkusi esile tuues osutama neile täpselt, põhjendustega ning viisakalt. Mida kriitilisem ta on, seda enam ta peab süvenema ja seda pikema retsensiooni kirjutama, et autorile näidata, millest tema etteheited tulevad. (See ühtlasi tähendab, et kui pikka retsensiooni teha ei jaksaks või ei viitsi, siis tuleb teha suhteliselt sõbralik ja leplik.)

Retsensendi kontroll-leht

Teema

1	Teema on retsensendilegi huvitav ning töö autor selgitab veenvalt, miks ta selle valis.
0	Teema valik tundub esiti arusaamatu, kuid siis selgitab töö autor veenvalt, miks ta selle valis.
-1	Töö autor üritab selgitada, miks ta selle teema valis, kuid ei veena.
0	Teemavalikut ei ole põhjendatud, kuid üldjoontes võib aru saada, miks seda maksab uurida.
-1	Teemavalikut ei ole põhjendatud ning ei tulegi välja, miks seda vaja on uurida.

Uurimisküsimus

1	Autor selgitab sissejuhatuses, <ul style="list-style-type: none"> • mida täpselt ta oma teemal teada tahab, • miks talle tundub, et seda on tarvis iseseisvalt välja uurida, • miks see inimesi üldisemalt huvitama peaks.
0	Autor selgitab vähemalt kahte neist kolmest punktist.
0	Autor selgitab vähemalt esimest punkti.
0	Autor ei selgita sissejuhatuses, mida ja miks ta teada tahab, aga tööd tervikuna lugedes võib sellest umbes aru saada.
-1	Päriselt ei tulegi kunagi välja, miks just selline töö on tehtud.

Meetod

1	Autor selgitab, mida ja miks ta oma eesmärgi saavutamiseks tegi, ning tema tööprotsessist (mis andmeid otsiti, kuidas need kätte saadi, kuidas neid töödeldi) tekib selge pilt
0	Autor püüab selgitada, mida ja miks ta oma eesmärgi saavutamiseks tegi, kuid päris selget ettekujutust tööprotsessist ei saa.
0	Autor selgitab üldjoontes, mida ta tegi, kuid ei põhjenda, ning tehtu ise ei tundu päris otstarbekas.
-1	Jääbki selgusetuks, mida ja miks täpselt on autor teinud.

Taust

1	Töö tutvustab varasemaid teadmisi teema kohta vajalikul ja piisaval määral: taust aitab autori algupäraseid tulemusi mõista ega vii tähelepanu kõrvalistele asjadele.
0	Töö tutvustab varasemaid teadmisi teema kohta asjakohatult suurel määral: taust aitab muu hulgas autori tehtut mõista, aga sisaldab ka palju infot, mis pole teemaga seotud.
-1	Töö ei tutvusta varasemaid teadmisi teema kohta piisavalt: autori andmeid ja mõttekäiku on raske mõista, kuna ei saa aru, millega tehtu laiemas plaanis haakub.

Allikad

1	Tööd lugedes on kogu aeg selgesti aru saada, mis osa tekstist pärineb mõnest allikast, mis osa on autori algupärane looming.
-1	Tööd lugedes ei ole iga kord selge, kas tekst pärineb allikast või on autori omalooming.
1	Tööd lugedes on iga allika puhul aru saada, miks on vaja olnud seda allikat kasutada.
-1	Tööd lugedes on ilmne, et autoril oleks olnud kasulik tutvuda rohkemate allikatega, et omaenese uurimistulemusi paremini mõista ja seletada.
1	Kasutatud allikatele on tekstis viidatud korrektselt vormistatud viidetega.
1	Kõik viidatud allikad sisalduvad kasutatud allikate loetelus, mis on korrektselt vormistatud.
0	Viited ja allikate loetelu on küll olemas, kuid ei ole selgesti vormistatud (nt ei saa teksti lugedes aru, millele viide täpselt viitab; allikate loendis on puudu olulisi andmeid allika kohta).
-1	Viiteid on puudu kohtadest, kus tekst ilmselgelt allikatele toetub.
-1	Allikate loendis on puudu allikaid, mida on kasutatud.

Ülesehitus

1	Peatükkide jaotus lähtub andmete analüüsimisel avastatud seostest ja seaduspäradest ning tehtud järeldustest.
0	Peatükkide jaotus lähtub toorandmete enda ülesehitusest (nt on küsitlusepõhine töö üles ehitatud kasutatud küsimustiku põhjal).
1	Juba töö sisukorda lugedes on näha, et peatükid annavad uurimisprobleemist tervikliku ülevaate, jaotades probleemi ühtlasi osadeks nii, et sisu on lihtne ja loogiline jälgida.
0	Töö sisukorra ja sissejuhatuse põhjal ei tundu ülesehitus kohe põhjendatud, kuid tööd lugedes ei teki jälgimisküsimusi (nt sama info kordamist mitmes peatükis; alguses puudust info järele, mis on küll töös olemas, kuid alles lõpu poole vms).
1	Töös tervikuna ning igas põhiosas leidub vastus mõlemale küsimusele: „mida sain teada?“ (andmed) ja „mida see tähendab?“ (järeldused).
0	Töös on küll tutvustatud tulemusi, järeldusi aga esineb vähe, ehkki kokkuvõttes nende tegemiseni siiski jõutakse.
-1	Töös on tutvustatud tulemusi, järeldusteni aga ei jõua isegi kokkuvõtte.
0	Tööl on olemas kõik nõutud vormilised osad (sissejuhatus; peatükid; kokkuvõtte; allikate loend, kui allikaid on kasutatud; resüme).
1	Kui töös leidub täiendavaid osi (nt lisad), on aru saada, miks neid vaja on.
1	Tööd on illustreeritud materjaliga (tabelid, diagrammid, pildid, esemed vm), mis on abiks töö sisu mõistmisel.
0	Tööd on illustreeritud materjaliga, mis töö sisu mõistmisele midagi juurde ei anna.
-1	Töötulemuste tutvustamisel on jäädud lootma peamiselt illustratsioonidele (nt sisaldab töö arutul hulgal diagramme, kuid ei seleta neist ühegi sisu).